

Landbruksveka
Hellerudsletta
14. juni 1987

Med forbehold om endringer
SPERRET til 14.6.1987 kl. 1300

Statsminister
Gro Harlem Brundtland

NASJONALE OG GLOBALE PERSPEKTIV PÅ DET GRØNNE MILJØ

Det er en glede for meg å få være med på åpningen av Landbruksveka, det største arrangement for og om norsk landbruk. Landbruksveka er en demonstrasjon på landbrukets sentrale rolle, det høye tekniske og faglige nivå og på næringens evne til å tilpasse seg ny forskning og innsikt.

Et effektivt landbruk har til alle tider i historien og i alle kulturer vært grunnlaget for annet næringsliv og for et blomstrende kulturliv. Sammenhengen mellom landbrukets evne til å møte menneskenes grunnbehov og nasjonenes muligheter for sosial og økonomisk utvikling er grunnleggende i alle land, i Norge så vel som i globalt perspektiv.

I dag trues samtidig naturgrunnlaget - selve miljøet - av alvorlige ødeleggelser som ofte har global rekkevidde og som i høy grad vil berøre også vårt eget land. Selve den grunnkapital vi er avhengige av, jordsmonn, klima og tilgang på vann, kan ikke lenger tas som gitt, som frie og uendelige goder. Miljø- og utviklingsproblemene i verden er i dag, ved siden av arbeidet for fred og sikkerhet, de alvorligste spørsmål på den internasjonale dagsorden.

Fattigdommen er en av de vesentligste årsaker til miljø-ødeleggelsene, særlig i den tredje verden. Til tross for enorme økonomiske og sosiale fremskritt er tallet på mennesker som lever under den såkalte fattigdomsgrensen nådd opp i 700 millioner. Det tragiske tall som håndfast minner

om at vi ikke har løsning på de alvorligste problemer, øker for hvert år som går. Kløften mellom de som har nok og mer enn nok, og de som har alt for lite, blir bare større og større.

Jeg er spesielt blitt bedt om å gå inn på en del av de sentrale spørsmål fra arbeidet i Verdenskommisjonen for miljø og utvikling. Vi har i år fremlagt vår rapport, som i denne uke også er utgitt på norsk, og har klart tent en varsellampe. Vi har konkludert med at utviklingen etter de mønstre vi i dag kjenner, ikke kan fortsette uten å sette miljøet og dermed vår framtid i fare. Samtidig sier den fra om at menneskenes muligheter til å løse problemene aldri har vært større. Vår tekniske viten og kapasitet gir grunnlag for håp. Vi kan justere de ubalanser som foreligger mellom miljøet og utviklingen og trygge en bedre verden.

Vårt sentrale begrep, en bærekraftig utvikling, innebærer at vi tilfredsstiller dagens behov uten å ødelegge mulighetene til at kommende generasjoner kan få dekket sine behov. Dette vil kreve omfattende og dyptgripende forandringer. Det må bety at økologiske og økonomiske hensyn blir sett som et hele.

Økologi er god økonomi fordi det ikke forbruker kapitalen. I motsetning til holdningene på mange hold i 70-årene om at vekst og økologi ikke var forenlige, tar kommisjonen til orde for det motsatte. Det er behov for en ny giv i verdensøkonomien. En ny epoke med økonomisk vekst er helt nødvendig. Samtidig må veksten få et annet innhold. Vi kan ikke forbruke ressursene i samme tempo som hittil, men vekst vil være absolutt påkrevet for å løse de globale fattigdomsproblemene.

I mange utviklingsland har ikke inntektene vært så lave siden begynnelsen av 60 årene. De er kommet inn i en ond sirkel med enorme gjeldsbyrder og lavere inntekter som følge av fall i prisene både på landbruksprodukter og andre råvarer. Samtidig har vi bak oss et tiår med fallende overføringer fra Nord til Sør i form av lån og utviklingshjelp.

Mange av utviklingslandene er presset til å øke sine eksportinntekter ved å drive rovdrift på naturressurser. De har hverken råd eller mulighet til å forvalte naturressursene i et langsiktig og forsvarlig perspektiv.

Tilsvarende på det lokale plan blir fattigdommen en tvangstrøye. Den tvinger folk til å ta i bruk midler for å overleve, selv som de vet de vil ødelegge miljøet. Den tvinger dem til å pine det lille ekstra ut av jorda, tvinger til å la budskapen beite for hardt, tvinger til å ta i bruk marginale landområder og til å kutte ned skog for å rydde nytt land.

Fortsatt er f.eks. svedjebruk - den mest primitive jordbruksmetode - en utbredt jordbruksform i den tredje verden, og en viktig årsak til skogødeleggelser. Den fattige bonde har ikke det som skal til for terrassering, treplanting og vekselbruk og dermed makter han ikke å forhindre jorderosjon, ørkenspredning og avskogning.

Han har ofte ikke råd til å installere selv en enkel liten ovn til koking. Størsteparten av befolkningen i utviklingslandene koker over åpent bål og bruker 2 - 3 ganger mer ved enn nødvendig, og det i områder der skogen kan være sterkt truet og derved er en dyr handelsvare.

Matvaresituasjonen i verden er både et nøkkelområde og et paradoks, i et utviklingsperspektiv og i et miljøperspektiv. Det produseres nok mat i verden i dag samlet sett. Matvareproduksjonen øker mer enn befolknings-tilveksten. Aldri har det vært produsert mer mat, og aldri har det vært så mange sultrammede og feilernærte mennesker. Men - maten produseres ikke der den trengs og den når heller ikke fram til dem som trenger den.

Denne situasjon krever en omlegging av landbrukspolitikken på det internasjonale plan. De store overskuddsprodusenter befinner seg i Europa og Nord-Amerika. Her drives det fram enorme overskuddslagre ved hjelp av støtteordninger som i for ensidig grad favoriserer produksjon av større mengder mat. Disse større mengder blir

gjerne dumpet på verdensmarkedet, slik at prisene blir holdt nede. Dette påvirker igjen utviklingslandenes muligheter til å tjene på sin egen eksport av landbruksprodukter.

Dagens praksis med å selge overskudd av matvarer til dumpingpriser, fører også til at prisen for jordbrukerne i u-landene presses ned. De fattige befolkningsgrupper på landsbygda blir enda fattigere og jordbruket i disse landene undergraves. Og nødvendige politiske reformer i den nasjonale landbrukspolitikken i utviklingslandene blir utsatt.

Hvilke muligheter er det så utviklingslandene har for å opprettholde inntektene? Mange forsøker å produsere mer selv om prisene er lave, i det minste for å opprettholde inntektene. Dette er en ond sirkel. Mange satser sterkere på intensive og ensidige driftsformer for produksjon av eksportvarer. Ofte har bøndene ikke råd til å bruke sine økologiske erfaringer om hva som vil være de beste driftsformer i det lange løp. Og folk fortsetter å sulte.

Miljøet blir den tapende part både i Nord og i Sør. I Nord må vi spørre oss selv om ikke virkemidlene kan settes inn på en mer ressursbevarende måte. Land med store eksportoverskudd har mulighet til å redusere sin produksjon. Innsatsen kan økes til tiltak som forbedrer jordsmonnet og opprettholder den økologiske balanse der innsektsmidler og kjemikalier nå brukes for å øke den kortsiktige avkastning.

I Sør mener Kommisjonen at større ressurser må settes inn på å bygge opp et levedyktig og miljømessig forsvarlig landbruk. Småbøndene må særlig tilgodeses. Dette vil kreve omlegginger, både i de enkelte land og av de internasjonale mekanismer som påvirker priser og handel. Vi vet at utviklingslandene idag ikke har adgang til en rekke av de kjøpekraftige markedene i industrilandene. Gjennom internasjonalt samarbeid må vi gjøre noe med denne situasjonen for å fremme en mer rettferdig handel også med jordbruksvarer.

Det økonomiske toppmøtet i Venezia mellom lederne for de syv største vestlige industrinasjoner, bekreftet sist uke at det foreligger vesentlige ubalanser mellom produksjonen og etterspørselen etter landbruksprodukter. De syv pekte både på det felles ansvar for reformer og handling, og på muligheten av å anvende offentlige midler på mer nyanserte måter som ikke bare fremmer en større produksjon, men som tar vare på miljøet og sikrer grunnkapitalen for landbruket i framtiden.

Naturen er landbrukets viktigste og sterkeste allierte. Det er behov verden over for å skape en sterk trippelallianse mellom natur, landbruk og offentlige virkemidler. Først da kan vi se framtiden tryggere i møte. Da kan vi også ha godt håp om å kunne ernære en verdensbefolkning dobbelt så stor som den nåværende en gang i neste århundre.

Skogen er jordas lunger. Der opptas kulldioksyd og der frigjøres surstoff. Skogen er ikke bare grunnlaget for viktige næringer, men en uunnværlig del av et globalt organisk hele. Men trusselen mot skogen har nådd foruroligende dimensjoner. Regnskogen i Latin-Amerika, som virker på luft og klima verden over, er i alvorlig fare. Skogsdøden som følger av sur nedbør er ikke lenger bare et europeisk og nord-amerikansk fenomen. Også den tredje verden rammes hardere og hardere. På global basis forsvinner nå en skog på størrelse med Danmark hver tolvte uke.

Vi i Skandinavia var de første som satte trusselen mot skogen på den internasjonale dagsorden. Arbeidet vil fortsette både i europeisk og i bredere internasjonalt perspektiv. Det er behov for å arbeide for å vinne tilslutning til de internasjonalt avtalte begrensninger av utslipp som eksisterer. Samtidig må blikket rettes framover. Det vil være behov for bedre renseteknikker i industrien og for vern av skogen gjennom endrete internasjonale handelsmønstre der gjenplantning blir en selvfølgelig del av avvirkingen.

En hovedoppgave blir å ta vare på de genetiske ressurser. En rekke arter står i fare for å ødelegges. Plante- og dyrearter kan danne utgangspunkt for foredling av nye sorter og produkter. Vi har derfor ikke råd til å la stadig flere arter gå tapt. Gjennom slike tiltak som vår nordiske Genbank og et utvidet internasjonalt samarbeid må vi snu dagens utvikling.

Verdenskommisjonen og norsk landbruk

Verdenskommisjonens rapport reiser også perspektiver som også er sentrale for norsk landbruk og norsk landbrukspolitikk. Jeg er meget glad for den positive grunnholdning som også landbrukets organisasjoner har vist overfor Kommisjonens hovedbudskap. Jeg tror dette kan danne et godt utgangspunkt for et bredt samarbeide mellom myndighetene og organisasjonene.

Norges situasjon er ulik situasjonen i de fleste andre industriland. Mens de aller fleste industriland som nevnt har betydelig overskudd av jordbruksvarer som eksporteres med betydelige subsidier, har vi i Norge en god balanse mellom produksjon og forbruk. Samarbeidet mellom jordbrukets organisasjoner og myndighetene gjennom jordbruksavtalesystemet har bidratt til dette. Jordbruksavtalens produksjonstilpassende virkemidler har virket etter sin hensikt. Organisasjonene har selv vist et stort ansvar på dette område. Det sikrer gode løsninger at jordbrukets inntekter er høyest når produksjon og forbruk balanserer.

Bærekraftig utvikling

Norsk landbruk har ikke de samme problemer i relasjon til prinsippet om bærekraftig utvikling som i mange andre land. Men også i Norge har flere utviklingslinjer gått i uheldig retning. Det er derfor behov for å gjennomgå og vurdere norsk landbrukspolitikk som et ledd i den brede gjennomgang av rapporten fra Verdenskommisjonen som

Regjeringen har tatt initiativet til og som vil berøre samtlige departementers arbeidsområder. En slik gjennomgang av landbrukspolitikken bør ha sin basis i en lang historisk tradisjon i norsk landbruk og ha som målsetting å styrke ressursgrunnlaget. Det har vært et grunnprinsipp for norske jordbrukere at en skulle overlate gården og ressursene til neste generasjon i minst like god stand som da en selv tok over. Det er dette prinsipp vi nå bør sikre for ressursforvaltningen i landbruket samlet.

Handlingsplaner for å sikre miljø- og ressursvern

I de seinere år er økt innsats satt inn fra landbruks- og miljøvernmyndighetene for å bedre utviklingen. Handlingsplanen mot forurensninger fra landbruket er et nokså sjeldent eksempel på et aktivt samarbeide for å redusere forurensingene. Her inngår endringer i økonomiske rammebetingelser, økt planleggings- og veiledningsinnsats og en rekke andre tiltak som organiseres og finansieres felles av de to departementer. Siktemålet er å få en rask reduksjon i forurensingssituasjonen.

Jeg tror det bør vurderes å utvide dette arbeidet også på andre områder som arbeidet med å begrense bruken av plantevernmidler, i arbeidet med kontroll med bruk og utnytting av kjemiske innsatsfaktorer o.l.

Forskning og utvikling

De perspektiver som er trukket opp framover tyder på at forsknings- og utviklingsarbeide kan bli en hovedfaktor for å sikre miljøhensynene. Vi har en rekke muligheter til å finne mer miljøvennlige metoder. Denne utviklingen kommer ikke av seg selv. Uten en målbevisst satsing på å integrere miljøhensynene som en del av forskningspolitikken, vil vi neppe lykkes.

Norsk landbruksforskning har tradisjoner i å ta opp miljøhensynene på et tidlig stadium. En framtidsrettet forskningspolitikk må fortsatt ivareta produksjons- og

miljøhensynene på en skikkelig måte. De viktigste nye utfordringer vil være å innpasse den bioteknologiske forskning i en slik sammenheng. Også når det gjelder organisk landbruk kan vi her stå overfor viktige, nye problemstillinger.

Tradisjonelt har mange sett på miljøhensyn og produksjonshensyn som innbyrdes konkurrerende forhold. Det vil ut fra denne tankegang ikke være mulig å øke produksjonen uten at det går på bekostning av miljøet. Vi gjør klokt i ikke å bagatellisere slike konflikter. Men målsettingen må være å utvikle teknologi, organisasjon og politikk slik at vi sikrer en bærekraftig utvikling, at vi kan kombinere økonomi og økologi.

Landbruket står nå i en situasjon der mulighetene til økt produksjon på mange områder er begrenset. Jeg tror for min del at en økt satsing på det grønne miljøet kan skape grunnlag for ny næringsvirksomhet på områder som grenser opp til landbruket. Økt vektlegging på kulturlandskap, rent vann og ren luft kan være et viktig grunnlag for bygde- og gårdsturisme. Redusert bruk av plantevernmidler og kjemikalier kan sikre og utvikle markeder på en rekke områder.

Jeg er overbevist om at det på mange områder vil være mulig å styrke arbeids- og inntektsmulighetene også ved en økt vektlegging av miljøspørsmål. Miljøarbeidet kan skape nye arbeidsplasser både i landbruket og i landbruksrelatert industri. Norsk landbruk vil ha en lovende framtid innenfor en bærekraftig utvikling.

Landbruket i samfunnsmessig sammenheng

Landbruket har en sentral plass i vår distriktpolitikk. Mens vi i 1970-årene opplevde en ny optimisme i distriktene, har vi i begynnelsen av 1980-tallet opplevd en sterk nedgang i folketallet og bekymring for framtida.

Vi har fraflytting i distriktene og press i de sentrale strøk. Vi trenger en bedre balanse i utviklingen, mellom regionene og landsdelene. Da er det nødvendig med effektivisering og reformer både i næringspolitikken og distriktpolitikken.

Også en aktiv bruk av etableringsloven, slik Regjeringen har gjennomført, vil bidra til å dempe presset i de største byområdene og skape bedre regional balanse.

Også næringslivet i distriktene må godta nødvendig omstilling for å øke verdiskapningen. Men nye arbeidsplasser er ikke tilstrekkelig. Det må skapes attraktive miljøer i distriktene med varierte arbeidsplasser både for kvinner og menn, og service- og kulturtilbud som dagens familier ønsker å ha der de bor.

Vi er på god vei til å snu de negative tendensene i utkant-Norge, men vi må samtidig være klar over at dette er en prosess som vil ta tid, og som vil kreve et bredt samarbeid om løsningene.

Primærnæringene vil fortsatt spille en viktig rolle for å sikre sysselsettingen og bosettingen i distriktene. Yrkesutøverne i jordbruket må sikres god inntekt og gode levekår. Den distriktpolitiske profilen i landbrukspolitikken er viktig. Virkemidlene er allerede lagt om i denne retningen i forbindelse med jordbruksoppgjørene i 1986 og i år. Dette er en linje som bør fortsette.

Likevel vet vi at landbruket ikke kan bære sysselsettingen i distriktene alene.

En helt sentral oppgave i årene som kommer blir å utvikle alternative distriktsnæringer som kan komme i tillegg og i tilknytning til det tradisjonelle jordbruket, der vekstmulighetene stort sett er uttømt.

Det er nødvendig å legge til rette for yrkeskombinasjoner både innen landbruket og mellom landbruket og andre næringer, og å skape arbeidsplasser for kvinner i distriktene.

Regjeringen er allerede i gang med å gjennomføre endringer i landbruksadministrasjonen som tar sikte på å møte de omstillinger i næringspolitikken som er nødvendige.

Jordbruksoppgjøret

Regjeringen har stått overfor vanskelige avveininger under årets jordbruksforhandlinger. I denne situasjonen har vi tatt utgangspunkt i inntektsmålsettingen slik den er trukket opp av Stortinget. Den står vi fast ved. Men i et inntektspolitisk unntaksår, har det ikke vært forsvarlig å la jordbruket fullt ut ta igjen det etterslep i forhold til inntektsmålsettingen som oppsto i 1986. Heller ikke andre grupper har i år fått kompensasjon for etterslep på tradisjonell måte.

Men med det oppgjør Stortinget nå har vedtatt vil jordbruket i år få en inntektsutvikling i overkant av gjennomsnittet, slik at avstanden til inntektsmålsettingen blir mindre.

Regjeringen har lagt vekt på at jordbruket blir behandlet likt med andre grupper i samfunnet.

Innenfor den moderasjonslinje som er lagt til grunn for jordbruksoppgjøret, har Regjeringen lagt opp til en inntektsprofil som styrker de mindre bruk, de næringsssvake områder, og produksjoner som ligger under gjennomsnittlig inntektsnivå. Vi har spesielt lagt vekt på tiltak for Nord-Norge.

Denne omfordeling av inntekt fra de sentrale deler av landet og til jordbruket i distriktene er en videreføring og forsterkning av fjorårets opplegg.

Landbruket vil både i vårt og i andre land være avhengig av støtte fra det øvrige samfunn i form av bevilgninger over statsbudsjettet og andre tiltak. Skal det skapes trygge

framtidutsikter i næringen forutsetter det bred oppslutning, ikke bare i det politiske miljø, men også i opinionen.

Fra Regjeringens side er vi opptatt av å gi landbruket trygge og sikre arbeidsmuligheter. Vi vil arbeide aktivt for at landbruket får den støtte og forståelse i hele samfunnet som er nødvendig for en fremsynt og stabil utvikling i næringen. Også næringen selv er tjent med at kreftene nå rettes inn på det som er de konstruktive og framtidsrettede oppgavene.